

СВІРІДОВА

Світлана Сергіївна
Sviridov3as@gmail.com

УДК 631.15/16 (477.73)

АВЕТИСЯН

Гарік

РИЗИКИ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУ
РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО
ГОСПОДАРСТВАRISKS OF STRATEGIC PLAN OF
DEVELOPMENT ARE IN AGRICULTUREк.е.н., доцент, Одеський
національний політехнічний
університетмагістр, Одеський
національний політехнічний
університет

Стаття присвячена визначенню видів та сутності ризиків, які виникають при розробці стратегічних планів розвитку сільськогосподарського підприємства. В статті розглянуто сучасні напрямки розвитку сільського господарства, види стратегічних планів розвитку підприємства та наведено заходи щодо зниження ризиків в планах різних рівнів.

Статья посвящена определению видов и содержанию рисков, которые возникают при разработке стратегических планов развития сельскохозяйственных предприятий. Рассмотрены современные направления развития сельского хозяйства, стратегических планов и предложены меры по снижению рисков в планах разных уровней.

The article is devoted to the definition kinds and contents of risks which arise during the elaboration plans of development agricultural enterprises. It is considered modern directions development of agriculture, strategic plans and there is proposed measures to reduce different levels of risks.

Ключові слова: стратегія розвитку, плани, ризики, сільське господарство

Ключевые слова: стратегия развития, планы, риски, сельское хозяйство

Keywords: strategy of development, plans, risks, agriculture

ВСТУП

До 2016 р. в Україні агропромисловий комплекс і, перш за все, його провідна галузь – сільське господарство завжди знаходились серед пріоритетів розвитку країни. На Україну припадає приблизно 25 % чорноземів світу, а площа сільськогосподарських угідь складає 43 млн. га (72 % від загальної площі країни).

Внаслідок послідовної державної політики наразі агропромисловий комплекс в Україні є одним із ключових секторів економіки, він формує 24 % випуску продукції та 18 % ВВП країни. Продукція АПК становить 38,2 % товарного експорту (у 2015 р. це 14,6 млрд. дол. США, при цьому на країни Азії припадає 47,2 % експорту вітчизняної агропромислової продукції, ЄС – 27,9 %). [1]

А з виробництва зернових культур та соняшникової олії Україна сьогодні входить у сімку світових лідерів, сільське господарство є найбільш стабільно працюючим сектором економіки.

Загалом даний сектор економіки виступав своєрідною точкою опори для економіки України у складні кризові роки. Прикладом є 2008 та 2013 рр., коли більшість видів економічної діяльності демонстрували падіння виробництва, але завдяки зростанню сільськогосподарського виробництва Україна зберігала позитивну динаміку ВВП (у 2008 р. зростання ВВП становило 2,2 %, з яких 1,1 в.п. було забезпечено збільшенням сільськогосподарського виробництва на 17,1 %, у 2013 р. ВВП на нульовому рівні при збільшенні сільськогосподарського виробництва на 13,6 %. В цілому за період з 2007 по 2016 рр. сільськогоспо-

дарське виробництво зросло на 44,8 %, в той час як ВВП зменшився на 19,6 % [1].

Якщо співставити ці показники розвитку з показниками інших вітчизняних галузей економіки, яким також надавалися державні преференції розвитку, зокрема з гірничо-металургійним комплексом, де Україна, як і в сфері агропромислового комплексу, займає провідне місце на світовому ринку сталі (входила в топ-10 основних виробників сталі), то за період з 2007 по 2016 рр. мало місце падіння обсягів металургійного виробництва на 47,2 %, виробництва коксу та коксопродуктів – на 44,1 %, добування металевих руд – на 9%. [1]

МЕТА РОБОТИ полягає у визначенні ризиків, які виникають при розробці стратегічних планів розвитку сільськогосподарського підприємства та розгляду напрямків щодо зниження їх наслідків.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретико-методологічну основу складають наукові роботи вітчизняних і зарубіжних вчених з питань теорії та методології ризик-менеджменту і стратегічного планування, інформаційною основою дослідження є наукові праці, матеріали періодичних видань, Інтернет-ресурси. Використано теоретичні та емпіричні методи наукового пізнання: методи систематизації, групування, і узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Посилення процесів глобалізації та загострення проблем забезпеченості продовольчою продукцією населення світу потребують подальшого розвитку вітчизняного агропромислового комплексу та його ін-

теграції в світову продовольчу систему. І сьогоднішня вимагає не тільки закріплення отриманих результатів розвитку агропромислового комплексу, а й забезпечення якісного стрибка у його розвитку.

Україна, на відміну від розвинених країн (США, Канади, країн ЄС), лише на третину використовує потужний природно-ресурсний потенціал. Про це свідчить наше відставання від розвинених країн за показниками ефективності вітчизняних сільськогосподарських виробників (низька врожайність сільськогосподарських культур, продуктивність скота тощо).

Поточна ситуація в Україні вимагає нових підходів до проведення реформ і формування політики.

Єдина комплексна стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015-2020 рр. далі – (Стратегія) націлена відповісти на цей виклик і комплексно провести низку реформ, на яко вже довго чекають виробники сільськогосподарської продукції, аграрний бізнес і сільське населення [2].

Стратегія визначає план розвитку аграрного сектору України та сільських територій на період 2015-2020 рр. Вона побудована на чинних стратегічних документах, зокрема Стратегії сталого розвитку України-2020» і Коаліційній Угоді 2014 р., визначає довгострокову концепцію розвитку сільського господарства і сільських територій, надає базу для стабільної, передбачуваної і прозорої правової системи, спрямованої на покращення ділового клімату, протидію корупції і стимулювання інвестицій для модернізації сільськогосподарського сектору. Вона також надає підґрунтя для проведення інституціональної реформи, необхідної для ефективного контролю і реалізації [2].

Стратегія пропонує збалансований підхід до посилення конкурентоспроможності сільськогосподарського сектору. Стратегію доповнює реалістичний план дій, який містить чітко визначені пріоритети і реальні заходи. Успішне виконання цього плану дій матиме істотний вплив не тільки на сільські території, а ле також на економіку України в цілому.

Тому, основним завданням кожного сільськогосподарського підприємства є розробка стратегічного плану розвитку, який обов'язково повинен враховувати ризики, що виникають при виконанні розділів плану.

При обґрунтуванні стратегії підприємства розробляються альтернативні варіанти розвитку підприємства. З цією метою перевіряються співвідношення між поставленими цілями та наявними можливостями підприємства, його ресурсним потенціалом.

На основі складання матриці «цілі-можливості» проводиться кількісна оцінка відношення потреби і можливості підприємства в досягненні цілей. У випадку не відповідності розробляються тактичні програми, виконання яких ліквідує виявлений дисбаланс. Результатом процесу співвідношення цілей та ресурсів підприємства є альтернативні варіанти його розвитку, які розрізняються як по кількісним характеристикам, так і по часу досягнення поставлених цілей.

Загальна (генеральна) стратегія розвитку підприємства пов'язана з діяльністю підприємства у цілому, використанням всіх ресурсів і орієнтована на вико-

нання його головної цілі (рис. 1). Виробничі (допоміжні) види стратегій забезпечують реалізацію генеральної стратегії підприємства по окремим напрямкам його діяльності (маркетингова, фінансова, виробнича та ін.), видам діяльності (стратегія основної діяльності, пов'язана з реалізацією товарів і обслуговуванням покупців, стратегія неторгової діяльності – ремонтно-будівельної, транспортної, виробничої і т.д.), використанню окремих видів ресурсів (стратегія формування і використання трудових ресурсів, матеріально-технічної бази, фінансових ресурсів і т.д.) [3].

Діяльність підприємства на споживчому ринку направлена на досягнення певних стратегічних цілей і тактичних задач, які дозволяють забезпечити ефективну господарську діяльність, виживання і його конкурентоспроможність на ринку. Під метою розуміють якісні і кількісні характеристики функціонування підприємства, до досягнення яких воно прагне.

Досягнення цілей підприємства передбачає реалізацію цілей суспільства (в нормальних умовах розвитку ринку), оскільки отримання прибутку передбачає реалізацію продукції, тобто визнання її покупцем.

Концепція стратегії розвитку фірми має визначальне значення для утримання або завоювання позицій фірми в галузі, ринкової поведінки і сфери інтересів бізнесу. Крім цього, стратегія – це основа для прийняття важливих рішень у веденні бізнесу. Визначення конкретного варіанта стратегії розвитку підприємницької діяльності та засобів його реалізації – досить складна проблема наукового прогнозування, яка пов'язана з пошуком нових імпульсів активізації технологічного оновлення та розвитку, з особливостями внутрішніх накопичень і залученням зовнішніх засобів для інвестицій та інновацій у виробничий процес [4].

Підтримка підприємства в бажаному соціально-ринковому (конкурентному) стані вимагає систематичних організаційних змін. Свідомо регульовані організаційні зміни, як правило, передбачають проходження трьох етапів: готовність до змін; перехід до нового стану; закріплення змін.

Готовність до змін досягається ослабленням тих сил, що підтримують у наявному стані підприємство. Перехід до змін та їхнє здійснення передбачає розвиток нових оцінок позицій, поведінки персоналу фірми та її підрозділів [5].

Головним питанням управління розвитком підприємства є рівновага між змінами і стабільністю. Для реального розвитку сільськогосподарського підприємства найважливіше значення має швидкість змін. При цьому і виникають ризики пов'язані з реалізацією завдань стратегічного плану.

На рівні виконання державних стратегічних планів розвитку сільського господарства виникають ризики джерелом яких є: несприятливий бізнес-клімат – корупція; високе регуляторне та адміністративне навантаження. Відсутність доступного кредитування, занадто високі процентні ставки. Нерозвиненість інфраструктури сільської місцевості, занадто дорога логістика і високі трансакційні витрати, низька продуктивність у сільському господарстві та переробці сільгосппродукції.

Рис. 1. Взаємозв'язок стратегій розвитку підприємства

Відсутність ефективної політики: непередбачуваність і опортуністична аграрна політика держави; відсутність довгострокової стратегії; відсутність рівних умов для всіх виробників і секторів; система втручання, що викривлює баланс на ринку; обмежений та незбалансований розподіл бюджетної підтримки.

Негнучкий ринок землі: дія мораторію на купівлю-продаж земельних ділянок сільськогосподарського призначення; неможливість використовувати землю у якості застави; незахищене право власності.

Структура експорту: в експорті переважає сировина; чутливість до несприятливих погодних і ринкових умов або політичних подій; не розвиненість харчової промисловості та експорту продукції з високою доданою вартістю.

Низька кваліфікація: низький рівень освіти в сільській місцевості, нестача кваліфікованого персоналу. Неефективні науково-дослідницькі структури: недостатня ефективність роботи аграрної науки, досліджень і розробок, а також системи освіти.

Якість життя в сільській місцевості: низькі доходи та відсутність перспектив для мешканців сільських територій.

На рівні виконання стратегічного плану розвитку сільського підприємства виникають ризики джерелом яких є: тривалий період виробництва. Рішення щодо виробництва приймаються за рік, а то й більше до моменту реалізації; обсяги виробництва змінюються за однакових обсягів використання ресурсів; технологічний процес в аграрному секторі має жорсткі часові межі; робочий період у сільському господарстві не збігається з періодом виробництва. Тому невиконання окремої технологічної операції може мати негативний вплив на результати виробництва; сільському господарстві в багатьох випадках неможливо різко збільшити обсяги виробництва через біологічні особливості рослин та тварин; фінансовий ризик у сільському господарстві високий у зв'язку з тим, що сучасні сільськогосподарські підприємства доволі капіталоемні. Значна частина дорогих основ-

них засобів використовується протягом року короткого терміну, вузькоспеціалізована, має великий строк окупності.

Зниження негативного впливу ризику на рівні виконання державних стратегічних планів забезпечуватиметься за рахунок залучення відповідних сторін до політичного діалогу у рамках технічних робочих груп на основі аналізу даних щодо основних витрат і переваг, змін і політики, що пропонуються, а також регуляторного впливу.

Для зменшення ризику в стратегічних планах підприємства необхідно мати відповідні навички в керівників підприємств, впроваджувати перепідготовку або підвищення кваліфікації, мати фахівців з ризик-менеджменту. В сільськогосподарських підприємствах майже відсутнє стратегічне планування, керівники змушені займатися лише поточними питаннями. Тому необхідна розробка стратегічного плану розвитку підприємства, яка потребує належного інформаційного забезпечення.

ВИСНОВКИ

Сільське господарство залишається однією з провідних галузей матеріального виробництва у світовому господарстві. В даний час у зв'язку з інтенсивним впливом НТП сільське господарство переживає період глибокої структурної перебудови. Сільське господарство, як і будь-яка інша галузь економіки, має свої особливості, які зумовлюють певну специфіку проявів ризиків у ньому, і які слід урахувати при дослідженні цих ризиків.

Єдина комплексна стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015-2020 рр. яка побудована на чинних стратегічних документах, зокрема Стратегії сталого розвитку Україна-2020» і Коаліційній Угоді 2014 року, визначає довгострокову концепцію розвитку сільського господарства і сільських територій. Стратегія розглядає можливі ризики сільського господарства та заходи щодо зниження. На рівні сільського підприємства при реалізації стратегії розвитку також виникає перелік різних ризиків. Тому

необхідна розробка стратегічного плану розвитку підприємства, яка потребує належного інформаційного забезпечення з врахуванням заходів запобігання ризиків.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України, режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
2. Єдина комплексна стратегія розвитку сільськогосподарства та сільських територій на 2015-2020 роки, режим доступу <http://minagro.gov.ua/node/16015>
3. Портер Майкл Е. Стратегія конкуренції / Пер. з англ. А. Олійник, Р. Сільський. – К.: Основи, 1997. – 450 с.
4. Вишневська Н.М. Організаційні аспекти вдосконалення управління персоналом організації / Н.М. Вишневська // Київський інститут бізнесу та технологій. – 2011. – С. 14.
5. Василенко В.О., Ткаченко Т.І. Стратегічне управління підприємством: Навч. посібник. – Вид. 2-ге, виправл. і доп. За ред. Василенка В.О. – К.: ЦНЛ, 2004. – 400 с.